

**TERI
PRAČET**

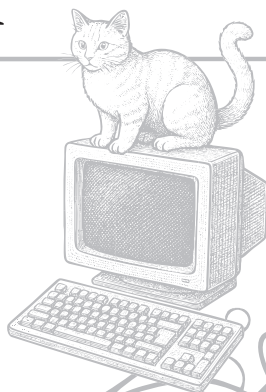
**OMAŠKA
NA
TASTATURI**

**ZBIRKA PUBLICISTIČKIH
TEKSTOVA**

Prevela
Nevena Andrić

■ Laguna ■

Naslov originala

Terry Pratchett

A SLIP OF THE KEYBOARD: Collected Non-Fiction

Copyright © Terry & Lyn Pratchett 2014

First published as A Slip of the Keyboard in 2014 by Doubleday, an imprint of Transworld. Transworld is part of the Penguin Random House group of companies.

Translation copyright © 2025 za srpsko izdanje, LAGUNA

Posveta

Držite u rukama knjigu punu reči koje se protežu kroz celu moju karijeru; stoga je mogu posvetiti jedino divnim ljudima koji su, godinama i godinama, sarađivali sa mnom ili mi pomagali na bezbroj načina*.

Izdvojiću i lično pomenuti samo nekoliko: svoje cenjene izdavače: Kolina Smajta, Larija Finlija, Merijen Velmans, Filipu Dickinson, Suzanu Bridson, Malkoma Edvardsa i Patrika Dženson-Smita. One s kojima se natežem oko reči: Katrinu Voun, Su Kuk i Elizabet Dobson. Cenjene urednike Sajmona Tejlora, Daj Pirson, Kirsten Armstrong, Dženifer Brel i En Hopi. Uvek vesele i sposobne PR menadžerke Sali Rej i Linzi Daladej. Glavnog i odgovornog obožavaoca, doktora Pata Harkina. Svoje prijatelje: Nila Gejmena, profesora Dejvida Lojda i onu barabu po imenu gospodin Bernard Pirson. Izvršnog direktora *Narativije* i još veću barabu Roda Brauna. Svoje spisateljske partnere Stiva Bakstera, Džeklin Simpson, Džeka Koena, Ijana Stjuarta i svog ličnog kartografa/

* Dobro, bar su se trudili da pomognu, i to uvek s neakvom mučnom vedrinom.

dramaturga/nosioca helanki i čoveka s hiljadu glasova*, Stivena Brigsa. Ilustratore Pola Kidbija, Džoša Kirbija i Stivena Plejera, i svoje čarobne pomagače:

Sandru i Džoa Kidbija, Džejsona Entonija zbog *Disk-svetskog mesečnika*, Elizabet Olvej zbog Esnafa obožavalaca i sledbenika i Stiva Dina zbog vrlo prestižnog fanzina *Čarobnjakova budža*.

Treba naročito pomenuti vođu Lopovskog esnafa, snalažljivog Džosaju Bogisa/Dejva Vorda**. I pab *Kraljičina glava*, kao i njihova jaja iz turšije i krompir upržen s kupusom.

Isto važi i za sve koji su preživeli kaos zvani disksvetska konvencija, svejedno da li su bili tamo kao publika, zaposleni ili članovi organizacionog komiteta; ovo se naročito odnosi na osnivača i odgovorno lice Pola Kruzickog.

Takođe i svakoga ko mi je pomagao ili me nije ometao, ali naročito Roba, koji tiho radi svoj posao i bez kog...

Hvala vam svima. Hvala vam.

* S tim što su svi velški.

** Nepotrebno precrtati.

Sadržaj

Predgovor Nila Gejmena	11
----------------------------------	----

Nametljivo piskaralo

Tok misli	19
Palmtop	23
Najlepša reč.	28
Kako biti profesionalni bokser	30
Bruerov mali	33
Žanrovski pisac.	36
Saveti knjižarima.	40
Ne beri brigu	48
Konvencije ponašanja na konvencijama.	60
Od srca, putem prepona.	63
Disksvet puni dvadeset jednu godinu	85
Kevini	90
Ideje po metli.	95
Saveti uspešnog pisca fantastike: ostani nogama čvrsto na zemlji	100

Čija si ti maštarija?	104
Zašto se Gandalf nije ženio	106
Koreni fantastike	115
Vilenjaci su bili hulje	121
Neka budu... zmajevi	125
Čarobna kraljevstva	133
Kultni klasici	139
Nil Gejmen: neverovatan mađioničar	146
Govor prilikom primanja Medalje Karnegi za 2001. godinu	152
Književno priznanje <i>Boston glouba</i> i <i>Horn buksa</i> za roman <i>Nacija</i>	157
Gledanje <i>Nacije</i>	165
Doktor Kakosezvaše?	170
Ponešto o šeširima	173

Blesan i sanjalica

Velika radnja	179
Šuma Raundhed u Forti Grinu	181
Zvezda škole	183
O baki Pračet	185
Priče o čudima i pornografiji	187
Pismo <i>Vektoru</i>	192
Piščev izbor	194
Uvod <i>Evolucijskog čoveka</i> Roja Luisa	197
Kralj i ja ili Kako je propala cela ona priča s trojicom mudraca.	200
Medena, ove pčele imaju zlatno srce.	203
Jutarnji pozdrav pečuraka.	206

Uvod <i>Ustanove koja je procurila</i> Dejvida Langforda . . .	209
Šta za mene znači Božić	213
Vanzemaljski Božić	216
Odiseja 2001: vizija i stvarnost	222
Božanski tren	228
Istinski rasejan profesor	233
Moja subota.	258

Dani gneva

O odličnom uspehu u školi	263
Orangutani umiru	265
Sa zdravstvenim osiguranjem nešto ozbiljno nije u redu .	271
Malo-pomalo nestajem... i mogu samo da stojim po strani i gledam kako se to dešava	277
Svet poreza	285
Kad nastupi poslednje poglavlje, pokažite mi put u raj .	287
Predavanje u znak sećanja na Ričarda Dimblbija: rukovanje sa smrću.	298
Smernice vezane za asistiranu smrt konačno su sročene sa istinskim saosećanjem	318
Asistirana smrt: vreme je da nam vlasti daju pravo da završimo sopstveni život	320
Smrt je pokucala, i pustili smo je da uđe.	322
Nedelju dana u umiranju Terija Pračeta.	329

I na kraju

Sumanute, nepovezane životne fusnote Terija Pračeta	337
<i>O piscu.</i>	341

Predgovor Nila Gejmena

Hoću da vam pričam o svom prijatelju Teriju Pračetu, a to nije lako. Reći ću vam nešto što možda ne znate.

Neki su sreli prijatnog čoveka s bradom i šeširom. Misle da su upoznali ser Terija Pračeta. Nisu.

Na konvencijama naučne fantastike često vam dodele nekoga ko će paziti na vas i starati se da stignete od tačke A do tačke B a da se ne izgubite. Pre nekoliko godina sam sreo čoveka koji je svojevremeno, na nekoj konvenciji u Teksasu, vodio računa o Teriju. Samo što nije zasuzio prisećajući se kako ga je vodio od sale za panele do prostora za prodaju knjiga i nazad. „Ser Teri je baš veseo stari čikica“, rekao je.

A ja sam pomislio: *Ne. Nije.*

U februaru 1991. Teri i ja smo bili na turneji – potpisivali smo *Dobra predskazanja*, knjigu koju smo zajedno napisali. Možemo vam ispričati na desetine priča s te turneje, ne samo smešnih već i istinitih. Teri se osvrće na nekoliko njih u ovoj knjizi. Ova je istinita, ali je uglavnom ne pričavamo.

Bili smo u San Francisku. Upravo smo završili s potpisivanjem knjiga koje je jedna knjižara imala na lageru;

potpisali smo desetak primeraka, koliko su poručili. Teri je pogledao raspored. Sledeća na redu bila je radio-stanica: trebalo je da uživo damo jednosatni intervju. „Sudeći po adresi, ovo je samo malo dalje niz ulicu“, rekao je Teri. „A imamo pola sata. Hajdemo peške.“

Beše to davno, o najmilija moja, u danima pre dži-pi-esa, mobilnih telefona, aplikacija za zvanje taksija i sličnih korisnih stvarčica, pomoću kojih bismo za tren oka saznali sledeće: ne, radio-stanica nije samo nekoliko čoškova dalje. Bila je kilometrima daleko, uzbrdo, uglavnom kroz park.

Kad god bismo usput prošli pored govornice, telefonirali bismo radio-stanici i rekli im kako smo svesni da kasnimo na program koji se emituje uživo i da, časna znojava reč, hodamo što brže možemo.

Usput sam se upinjabo da kažem ponešto veselo i vedro. Teri je samo ćutao, i time mi vrlo jasno stavljao do znanja da će sve što kažem verovatno samo pogoršati situaciju. Nijednom, za vreme našeg pešačenja, nisam pomenuo kako bismo sve to izbegli samo da smo zamolili ljude iz knjižare da nam pozovu taksi. Ponešto što kažeš ne može se povući; ponekad nešto ne možeš reći i ostati s nekim prijatelj; ovo bi bilo to.

Stigli smo do vrlo udaljene radio-stanice na vrhu brda oko četrdeset minuta nakon početka jednosatnog intervjuja. Dospeli smo onamo preznojeni i bez daha, a oni su upravo emitovali najnovije vesti. Neko je uzeo da puca u narod u mesnom *Mekdonaldsu*; tako nešto nije baš poželjan uvod kad nameravaš da pričaš o smešnoj knjizi o kraju sveta i tome kako ćemo svi pomreti.

Pored toga, ljudi s radija su bili ljuti na nas, i s pravom: nije prijatno kad moraš da improvizuješ zato što ti gosti kasne. Ne bih rekao da je naše petnaestominutno gostovanje bilo naročito smešno.

(Kasnije sam čuo da smo i Teri i ja godinama ostali na crnoj listi te radio-stanice u San Francisku, jer kad pustiš voditelja da četrdeset minuta trtlja u etar, bogovi radija to niti lako zaboravljaju, niti spremno praštaju.)

Svejedno, sat je istekao i sve je bilo gotovo. Vratili smo se u hotel; ovog puta taksijem.

Teri je tiho cepteo od besa: uglavnom je, mislim, bio ljut na sebe, a uz to i na ceo svet, koji mu nije rekao da je radio-stanica mnogo dalje nego što se dalo zaključiti po rasporedu koji su nam dali. Sedeo je pored mene, na zadnjem sedištu taksija, od ljutnje beo u licu; klupko neusmerenog besa. Rekao sam nešto u nadi da ću ga primiriti. Možda: pa dobro, ipak se sve nekako sredilo, nije kraj sveta; možda sam nagovestio kako je vreme da više ne budemo ljuti.

Teri je pogledao u mene. Rekao je: „Nemoj potcenjivati ovaj bes. Ovaj bes je bio pogon *Dobrih predskazanja*.“

Razmislio sam o tome koliko je Teri strastveno pisao i vukao nas ostale za sobom – i znao sam da je u pravu.

U delima Terija Pračeta ima gneva. Gnev je bio gorivo koje je pokrenulo Disksvet, a pronaći ćete ga i ovde: u pitanju je bes na direktora škole koji je proglasio da šestogodišnji Teri Pračet nikad neće biti dovoljno pametan da jednog dana položi maturalni ispit, bes na nadobudne kritičare i na one koji misle da je ozbiljnost sušta suprotnost smešnog, bes na svoje prve američke izdavače koji nisu umeli uspešno da mu plasiraju knjige.

Bes je uvek tu, on je pogon i pokretač. U poslednjem činu ove knjige, kada Teri otkrije da ima redak, rani oblik Alchajmerove bolesti, meta njegovog gneva se menja: sad je ljut na svoj mozak i genetiku i, još i više, gnevan je na zemlju koja ne dozvoljava njemu (niti drugima koji žive u podjednako nepodnošljivim okolnostima) da izaberu način i vreme smrti.

Taj gnev, čini mi se, potiče iz Terijevog osećaja za pravdu, iz kog je proizlazilo i sve ostalo.

Na tom osećaju za pravdu temelje se Terijev rad i njegovo pisanje; on ga je iz škole odveo u novinarstvo, pa u pres-kancelariju jugozapadnog odseka Upravnog odbora elektrana, a zatim na položaj jednog od najvoljenijih i najprodavanijih pisaca na svetu.

Zahvaljujući upravo tom osećaju za pravdu, povremeno u ovoj knjizi, onako uzgred, dok govori o nečem drugom, on odvajava vreme da pedantno ukaže na sve one koji su na njega uticali – Alana Korena, na primer, pionira mnogih kratkih humorističkih tehnika koje smo Teri i ja svih ovih godina mažnjavali; ili na ono briljantno, pretrpano, zanosno čudo zvano *Bruerov rečnik fraza i folklora* i njegovog sastavljača, prečasnog E. Kobama Bruera, tog nadasve stihijskog autora. Terijev uvod za *Bruera* izmamio mi je osmeh – nas dvojica smo u oduševljenju zvali jedan drugog kad god otkrijemo neku Bruerovu knjigu koju nismo ranije videli. („Ej! Imaš li primerak Bruerovog *Rečnika čuda: imitacionih, realističnih i dogmatskih?*“)

Ovde odabrani tekstovi protežu se kroz čitavu Terijevu spisateljsku karijeru, od đaćkih dana pa dok nije stekao titulu viteza pisane reči, a svedeno su međusobno slični i dosledni. Ništa u njima nije zastarelo, izuzimajući možda pojedine delove kompjuterske opreme. (Ako ga dosad nije donirao nekom dobrotvornom društvu ili muzeju, Teri bi vam verovatno mogao reći gde mu je atari portfolio i koliko je tačno platio ručno izrađenu dodatnu memorijsku karticu, koja je memoriju povećavala na nezamislivo ogroman jedan megabajt.) Autor tekstova uvek zvuči baš kao Teri: prijatno, obrazovano, trezveno, pomalo jetko, kao da mu je nešto tu smešno. Ako na brzinu bacite pogled, ne obraćajući mnogo pažnje, verovatno vam se može učiniti da je veseo.

Ipak, ispod veselja, ukoliko ga uopšte ima, leži temelj od gneva. Teri Pračet nije čovek koji će tiho otići u noć, bila ona blaga ili ne. Dok odlazi, besneće protiv mnogo čega: protiv gluposti, nepravde, ljudske budalaštine i nesmotrenosti, a ne samo protiv činjenice da se svetlost gasi – premda ima i toga. I, ruku-podruku s besom, kao anđeo i demon koji zajedno odlaze u zalazak sunca, tu je i ljubav: prema ljudskim bićima, ovako nesavršenima kakvi jesmo, prema predmetima koji su mu dragoceni, prema pričama; i, prvo i pre svega, ljubav prema ljudskom dostojanstvu.

Da se drugačije izrazim, bes je motor koji ga pokreće, ali njegova širina duha upotrebljava taj bes za borbu na strani anđela, ili – što je još bolje za sve nas – na strani orangutana.

Teri Pračet uopšte nije veseli čikica. Ni izdaleka. Mnogo je više od toga.

Dok Teri odlazi u tamu, i te kako prerano, besnim i ja: na nepravdu koja nam uskraćuje – šta? Sledećih dvadeset-trideset knjiga? Još jednu policu punu ideja, briljantnih rečenica, starih i novih prijatelja, priča u kojima ljudi rade ono što im zaista najbolje polazi za rukom – uključuju mozak da bi se izvukli iz nevolje u koju su se uvalili zato što nisu razmišljali? Još jednu-dve ovakve knjige pune novinskih tekstova, agitpropa, pa čak i sa ponekim uvodom? Ipak, iskreno, gubitak svega toga ne ljuti me koliko bi trebalo. Rastužuje me, ali ja, koji sam izbliza gledao kako ponešto od toga nastaje, shvatam da je svaka knjiga Terija Pračeta omanje čudo, a već ih imamo više nego što se logički moglo očekivati; nikom od nas pohlepa ne stoji lepo.

Ne, ja besnim zato što ću vrlo uskoro izgubiti prijatelja.

I mislim: „Šta bi Teri uradio sa ovim besom?“

Onda uzimam olovku i počinjem da pišem.

N. G.

Njujork, jun 2014.

Nametljivo piskaralo

*O knjižarama, zmajevima, pismima obožavalaca,
sendvičima, zanatskim alatkama, sve jačoj jarosti
i svemu onome od čega se sastoji posao
profesionalnog pisca*

Tok misli

Magazin 20/20, maj 1989.

Ovde malo pišem o pisanju. Pažljivi čitaoci će primetiti da sam u to vreme razmišljao o Malim bogovima.

Posredi je prilično tačan opis stvaralačkog procesa...

U staneš, doručuješ, uključiš kompjuter, zuriš u monitor.

Još malo zuriš u monitor.

Zuriš u monitor i dalje, ali čuljiš uši hoće li naići poštar. Uz malo sreće, doneće veliki džak pošte, što će značiti jutro puno posla. Baš si nedavno poslao najnoviji roman izdavaču. Ne znaš šta ćeš od sebe. Ogroman vakuum u središtu sveta.

Stiže pošta. Jedno pismo na papiru s likom Sare Kej; traže ti potpisanu fotografiju.

Dobro, dobro, hajde malo da se informišemo. Za zaplet sledeće knjige o Disksvetu treba da saznamo nešto o kornjačama. Imam nejasnu predstavu o tome da je kornjača koja govori ključna za radnju. Ne znam zašto; kornjače su naprosto isplivale iz kolektivnog nesvesnog. Možda zato što su moje sopstvene kornjače isplivale iz zimskog sna i trenutno u staklenoj bašti izigravaju Bertranda Rasela.

Naći knjigu o kornjačama, u kutiji, u sobi koja se ne koristi.

Ovih dana ću svakako ponovo sklopiti police za knjige. (Oštroumna zamisao mi je bila da priprelim materijal za police u garaži, sve lepo isečem pomoću lenjira i tako toga, izlakiram u dva sloja, pa zatim unesem, sklopim pomoću odgovarajućih tiplova i lepka, i pedantno poređam na stotine knjiga. Zanimljiv naučni ogled: šta se desi drvetu koje je nedeljama stajalo u hladnoj, vlažnoj garaži kad ga iznenada uneseš u toplu, suhu sobu? U tri ujutru sam otkrio da se svaki komad iznenada skupi za oko tri milimetra.)

Interesantna fusnota u knjizi o kornjačama podseti me da je najpoznatija kornjača u istoriji sigurno ona koju je orao ispustio na glavu čuvenom grčkom filozofu... kako se zvaše nesrećnik? Čovek je vrlo poznat u ekipi koja voli druge da gađa kornjačama. Iznenadna neodoljiva želja da bolje istražim celu priču, uključujući i kornjačino mišljenje o svemu što se dogodilo. Uporno mi je u glavi da je u pitanju Zenon, ali sam siguran da nije.

Treba mi dvadeset minuta da otkrijem da je posredi bio Eshil. Nije filozof; dramski pisac. Zahvaljujući njemu, rani oblik drame je stekao važnu religijsku svrhu i služio je kao forum za razrešavanje složenih moralnih sukoba i način da se izrazi veličanstvo misli i jezika. A onda jedno piskutavo *fiju* – i laku noć. Iz radoznalosti, pogledati ko beše Zenon. Aha, on je rekao da, logički gledano, kornjaču ne možeš uhvatiti.

Trebalo je da kaže Eshilu.

Malo čitam i o molitvenim mlinovima i, bez ikakvog očiglednog razloga, o Vilijamu Blejku. Usput zove neka žena i pita je li to zubarska ordinacija.

Sad već nešto postižem. Stvaralačka opruga se svakako sve više nateže.

Bacam se u akciju i obavljam ozbiljan posao: pravim bekap na disketi. U tome je lepota kompjutera. U rđavim

starim danima pisaćih mašina, kad kreativnost malakše, da bi se zaokupio, mogao si samo rezati olovke i čistiti „e“ špenadlom. Ipak, kod računara, mogućnosti za gubljenje vremena su beskrajne – pisanje makroa, pedantno podešavanje sata i tako dalje: valjan, čestit posao.

Sedenje ispred monitora, za tastaturom, jeste posao. Na hiljade kancelarija radi upravo po tom principu.

Zurim u ekran.

Pitam se što li je orao ispustio onu prokletinju na dramskog pisca. Sigurno ne da bi je razbio, kako piše u knjizi. Nisu orlovi tupavi. Grčka je stenovita zemlja; otkud orao, od cele Grčke koju ima na raspolaganju, nacijski baš u Eshilovu čelu? Kako se uopšte izgovara „Eshil“?

Rečnik izgovora u kutiji na tavanu.

Merdevine u garaži.

Treba da se operu kola.

Ručak.

Nisam loš što se tiče posla ovog jutra.

Vraćam se pred monitor.

Piljim u monitor.

Opet zove neka žena, pita je li to *Raj*. (Broj telefona obližnjeg motela očito se razlikuje od našeg samo u jednoj cifri.) Dati duhovit odgovor broj tri.

Zuriti u ekran.

Počinjem da razmatram: možda ono i nije bila orlova krivica, na kraju krajeva; naprosto je trebalo da obavi posao, slali su ga na previše misija, bože blagi, izbacite ga iz ptičjeg vazduhoplovstva ako počneš da se brineš o nedužnim filozofima na koje bacaš kornjače. Svraka 22. Ne.

Zurenje u ekran.

Ne. Očigledno je sve od početka bila kornjačina zamisao. Dramski pisac joj se nečim zamerio, možda je u najnovijem

komadu izvredao kornjače, možda je osetljiva na brzinske šale, možda je videla naočare sa okvirom od kornjačinog oklopa: gade pogani, mog brata si našao da nosiš na nosu. Preuzela kontrolu nad orlom, držala se očajnoj ptici za noge kao na onom starom logou „Prijatelja Zemlje“, davala uputstva prigušenim glasom: vektor devetnaest, bip, bip, bip, idemoooooooo...

Zurim u ekran.

Pitam se ima li kod orla još nešto za šta bi se mogla uhvatiti kornjača u očajanju.

Gledam građu ptica u enciklopediji, u kutiji na stepeništu. Zaboga.

Večera.

Zurenje u ekran. Premetanje ideja po glavi. Kornjače, ćelave glave, orlovi. Hm. Ne, ne može dramski pisac; kakvu osobu bi kornjače zamrzele na licu mesta?

Ponoć...

Zurim u ekran. Nejasno svestan da desna ruka pritiska tastere i otvara nov dokument. Vrlo polako, prodišem.

Pišem 1943 reči.

Krevet.

Jedan dan mi se učinilo da nećemo uspeti.

Palmtop

Indipendent, 9. jul 1993.

Ovakve kompjutere zovemo prenosivim, ali zapravo to nisu; mojim starim olivetijem ste mogli usidriti brod. Oni koje imam verovatno još rade; dobro sam ih čuvao, i premda mi nisu baš potrebni, ne mogu se naterati da pobacam svu tu – danas muzejsku – tehniku.

Pamtim svoj prvi prenosivi računar. Težio je skoro sedam kila. Napajanje je bilo odvojeno i po mnogo čemu je ličilo na omanju ciglu. Prokletinja samo što me nije ubila.

Sledeći je bio težak samo tri i po kilograma, ali je uz njega i dalje išla (nešto manja) cigla. Mislio sam da je lagan dok nisam bio primoran da trčim po aerodromu tegleći ga sa sobom.

Svanulo mi je šta tu nije u redu. Ono važno kod prenosivih kompjutera, zajednički imenitelj, srž ili suština onoga što oni jesu, takoreći, jeste sledeće: trebalo bi da se mogu nositi. Čemu mašina koja ne može da se smesti u aktovku *zajedno sa svim ostalim stvarima koje hoćeš da ponesesh sa sobom?* Čak

ni tri i po kilograma nije prenosivo. Tri i po kilograma – to je zaseban komad prtljaga.

Nikad mi nije bilo jasno zašto težina prenosivih računara nije prvo što spomenu u recenzijama proizvoda. I dan-danas stoji negde niže na strani, sitnim slovima. To je zato što recenzente opčinjavaju blistavi diskovi i svetlucavi ekrani. Ako mene pitate, treba da ih nose sa sobom ceo jedan dan. Neka ih vukljaju unaokolo da bi nastavili s poslom u čekaonicama televizijskih studija, hotelima i na zadnjim sedištim taksija.

Odrastao sam čitajući naučnu fantastiku; uvek su tamo neki tipovi nosili džepne kompjutere koji su umeli da govore, služili im kao rokovnici i upravljali čitavim planetama. Ovi se nikad nisu iskilavili tegleći ih. Ne vidim zašto bih ja. Nisam, pri susretu s tehnologijom budućnosti, doživio šok, nego baš suprotno, ma šta to bilo. Neodoljivu privlačnu silu budućnosti? Ne želim da mi ruke vise do kolena, želim da nosim kompjuter sa sobom.

Kročio sam u svet palmtopova.

Žargon samo buja na sve strane. Nekada su postojale velike mašine, koje su stajale na stolu, i postojale su one (manje-više) prenosive. Sada imamo ultraprenosive računare, mini-noutbukove, ručne računare, palmtopove i džepne kompjutere. Sve ih dosta nejasno određuju veličina, težina i hir onog ko ih opisuje. U suštini, svi su mali i laki.

Svi obitavaju u sivoj zoni, negde između laptopova (gorepomenutih prenosivih računara, iako danas većina novih mašina može mnogo više od onih koje sam ja svojevremeno imao, a pritom teži malo više od dva i po kilograma, uz dodatok sićušne cigle) i malih digitrona.

Prvo sam, pre više godina, nabavio atari portfolio. Bio je težak oko petsto grama i imao je ugrađen sopstveni softver:

uobičajen mamac za japije, „elektronski rokovnik“, koji se sastojao od jednostavnog programa za pisanje, digitrona, tabele i imenika. Program za pisanje i nije bio tako loš; otukao sam na njemu na desetine hiljada reči – doduše, ne naročito brzo. Ipak, nije bio savršen.

Pravilo broj jedan glasi: važna je težina. Pravilo broj dva glasi: šta sve treba da dokupiš.

Ser Klajv Sinkler je prvi uspeo da proda kompjuter za manje od devedeset devet funti tako što je promenio odrednicu kompjutera. Nije mu trebao zaseban monitor, unutrašnji veliki nosači podataka, standardni komunikacioni ulaz ili tastatura pogodna za duže kucanje – ne ako ste spremni da ga priključite na televizor, da snimate programe pomoću običnog kasetofona i kucate vrlo polaaaako i pažljivo. Nije mu trebalo više od jednog kilobajta memorije. Zato nije ni imao više.

Nakon toga sam uvek bio sumnjičav prema mašinama kojima trebaju dodatni delovi ne bi li postale nešto više od zgodnih igračaka. Ako ste hteli da uvećate memoriju do prihvatljivije mere, portfoliju je trebao dodatni modul. Trebalo je priključiti na njega poveliki modul da bi štampao i još jedan ako ste hteli serijski port. Bez njih, sve je ostajalo zaključano unutra.

U teoriji, te delove ste mogli ostaviti kod kuće. Ipak, ja podosta kucam kad sam duže vreme odsutan, a čovek se unervozu kad ne može ništa da odštampa ili da prebaci podatke na drugi računar.

Takođe, imao sam problema sa aerodromskim obezbeđenjem. Bezbednjaci su mogli da svare osnovnu mašinu, ali ih je uzrujavala kutija puna tajanstvenih plastičnih iznutrica. „Pokažite nam kako ovo radi“, govorili su. „Svakako“, kazao bih ja. „Molim vas, nabavite mi utikač i laserski štampač.“

Kako sam shvatio, previše tih malih, lakih računara u opisu ima reč „opciono“. „Opciono“ znači da moraš doplatiti da bi uradio to što hoćeš...

Posle dve godine traženja na kraju sam nabavio oliveti kvaderno, na kom ovo i kucam. Koštao me je skoro šeststo funti i verovatno je prošle godine među prvima dospeo na rasprodaju (prethodnica uvek nagrabusila; moj agent je kupio isti takav nekoliko meseci kasnije, pa su mu pride dali i besplatan drajv za flopi-disk, a sad su znatno spustili cenu pošto kruže glasine o novom, nabudženijem modelu). Evo šta je to, prosto-naprosto: desktop PC kakav sam kupio 1987, smanjen na format A5, debeo dva i po centimetra i težak malo više od devetsto grama. Maleni adapter nisam merio – nisam primetio da je naročito težak. Svakako mi staje u akten-tašnu. Mogu čak i da ga zagubim u akten-tašni. Ipak, što je najvažnije, može da pokrene sav softver koji sam nakupio posle dugogodišnjih uspešnih i neuspešnih pokušaja.

Pokreće instalirane programe kao što su *Sajdkik* i sjajni *Infoselekt*. Pokreće *Vordperfekt 4.2* (klasičnu verziju). Ne moram da gledam u ekran veličine proreza za pisma, niti sam primoran da koristim nešto što drugi smatraju „odgovarajućim“ softverom. Ima hard-disk od dvadeset megabajta, što znači da na njemu možeš napisati roman, koji tu stane ceo, odjedanput. Trenutno mi se tu nalazi polovina jednog romana.

Pitaju me: Jeste, ali kakva mu je ono *tastatura*? Pa, bolja od svake druge, slične po veličini, koju sam isprobao – recimo, *Hjulet-Pakardov HP95LZ*, inače zanimljiva mašina, praktično ima tastere kao na digitronu; na ovoj mogu da kucam naslepo.

Pitaju me: Aha, ali može li da pokrene *Vindous*? Ne na način prihvatljiv zagriženom korisniku *Vindousa*. *Vindous*

zahteva ekran visoke rezolucije, procesor 386, popriličnu količinu RAM-a i korisnika na plati, koji će ubijati duge kancelarijske sate petljajući oko boja ili birkajući sjajne nove ikonice. Meni to ne treba. Ekran kvada je mračan – nema pozadinsko osvetljenje, pa svetlo mora da bude pristojno.

Ipak, stvaran je, i postoji, ovde i sada. Nije igračka. Mogu da ponesem sa sobom ono na čemu radim i meni poznate verzije rokovnika i tabela; sve to se, blago poput plime i oseke, kreće između kvada i računara u kancelariji. Izuzev što je malčice mračan, ekran izgleda kao manja verzija onog na koji sam navikao. Da zaista moram, mogao bih sve vreme na njemu da radim.

Zbogom, cigle. Ovaj je *prenosiv*.

Nisam ga zapravo koristio na Ers Roku*. Ali da sam hteo, vala mogao sam.

* Ogroman monolit od kamena peščara u Australiji. (Prim. prev.)

Najlepša reč

Prilog za „Reč“, londonski književni festival, 2000.

*Zaboga, ko bi sve ovo popamtio? Kada se, u Velikoj Britaniji, ispostavi da je neki pisac donekle dostupan javnosti, iz novina počne da pristiže beskrajna vejavica molbi da napiše nešto što će mu „oduzeti samo minut“. U ovom našem poslu ti članci su poznati kao „Moja omiljena kašika“, i neko, tamo negde, smatra ih dobrom reklamom. Elem, polušaljiva anketa s ciljem da se pronade omiljena reč nacije predstavljala je deo marketinga velikog britanskog književnog festivala pre nekoliko godina; ovo je bila moja reč.**

Volim kada inače bezvučne pojmove snađu onomatopejski nazivi. *Cakliti se, šljaštiti, ljeskati se...* sve to zvuči baš kao što bi zvučala svetlost kad bi ispuštala bilo kakav šum. *Cakliti se* je oštro i brzo, zacakli se, a ako bi masna površina načinila zvuk, čulo bi se *šljašt*. A *užitak* zvuči kao meka pulsica koja se topi na zagrejanom tanjiru.

* Uspeo sam da je uglavim i na prvu stranicu romana *Sloboda narodu*. Ne sećam se šta se ispostavilo kao omiljena reč nacije. Verovatno „Bekam“.

Ipak, ja se odlučujem za:

ŠUŠORENJE

... u značenju „sašaptavanje“, „domundžavanje“ ili „šuškavanje“; tačno tako i zvuči. Prigušeno. Ipak, nagoveštava neke spletke i tajne, dočarava ljude koji se iznenađeno okreću jedni prema drugima. U pitanju je, zapravo, zvuk koji se začuje neposredno nakon što neko izvuče mač iz kamena i neposredno pre nego što otpočne klicanje.

Kako biti profesionalni bokser

Predgovor *Almanaha za pisce*
i likovne umetnike 2006. (2005)

Kad mi je bilo trinaest ili četrnaest godina, prvi put sam kupio primerak *Almanaha*, i to polovan. Izvi-
njam se. Ipak, bilo je to neposredno nakon što sam
potrošio deset šilinga na odličan polovan primerak *Bruero-
vog rečnika fraza i folklora*, i time ozbiljno naćeo sredstva
koja su mi bila na raspolaganju. Na nekakav maglovit naćin
imao sam osećaj da, pored ostalog, moraš imati *Almanah* da
bi bio pisac, i da će profesionalnost nekako iscuriti iz njega,
a ja ću je bezbolno upiti.

Ćitao sam ga samrtnićki ozbiljno.

Da li mi je koristio? Pa, jeste – ali moram reći da sam
se, zahvaljujući svetu ljubitelja naućne fantastike, već ranije
susreo s pojedinim osnovnim idejama. Većina pisaca u tim
vodama nekada su bili verni ćitaoci; mnogi ćitaoci teųe da
jednog dana postanu pisci. I tako ste, na nekoj vrlo velikoj
konvenciji naućne fantastike (i to mnogo pre nego što su
knjiųevni festivali postali kul), mogli videti uspešne autore,
koji su došli o sopstvenom trošku, kako objašnjavaju osnove
zanata sali punoj mladih nada. Taj postupak je poznat kao
oduųivanje unapred.

Hvatao sam beleške. Nikad mi se nije pružila prilika da upotrebim briljantan savet jednog poznatog pisca, ali ću ga svedjedno proslediti vama: „Pratite strukovnu štampu. Kad neki urednik napusti firmu, *istog časa* pošaljite svoj cenjeni rukopis u njegovu ili njenu kancelariju uz pismo upućeno dotičnom uredniku koji više tamo ne radi. Tonom nekoga ko učestvuje u zajedničkim naporima, recite nešto u stilu: 'Dragi X, obradovalo me je vaše ohrabrujuće pismo u kom ste izrazili interesovanje za moju knjigu, i uneo sam sve izmene koje ste tražili...' Pismo naravno neće naći. Izdavači nikad ništa ne mogu da nađu. Ali bar će se možda neko dovoljno uspaničiti da pročita rukopis.“

Pošto sam iščitao i saslušao sve te dobre savete, predao sam rukopis svog prvog romana malom mesnom izdavaču samo zato što sam ga jednog dana upoznao i učinio mi se pristojan. Rukopis mu se dopao. Bio sam potpuno nepoznat, a on nikad ranije nije objavljivao beletristiku, pa nam roman nije doneo mnogo novca. Nisu ni sledeća dva. Četvrti naslov je bio prva knjiga serijala o Disksvetu. Nije baš planuo iz knjižara, ali je dosta žustro tinjao i, po svim naznakama sudeći, bio je rešen da preraste u oganj. Nekoliko godina kasnije unajmio sam svog nekadašnjeg izdavača da mi bude agent i odjednom sam vodio poprilično zauzet život.

Imao sam sreće. Neverovatno mnogo, kad pomislim kako je moglo ispasti. Kad klempavi koker zvani Sreća počne da vam njuška nogavice, bolje je ako u džepu imate ogrlicu i kanap. U mom slučaju, to je bila sledeća knjiga u serijalu.

Stalno me, u pismima, u mejlovima i iz gledališta, pitaju: „Možete li mi dati nekoliko saveta kako biti pisac?“ Tada im primetim svetlucanje u očima, nadu da će mi se nekako ovog puta omaći, pa ću im dati mapu do Svetog grala ili, po mogućstvu, link koji vodi do njega. U tom trenutku osetim

kod njih i primesu brige, naznaku uvređenosti što gramatika i pravopis igraju ikakvu ulogu u svemu tome („Zar nemaju izdavači nekoga ko se bavi svim tim?“, glasio je jedan odgovor), osetim nagoveštaj da uopšte nije lepo od univerzuma što ne uzima u obzir činjenicu da oni za to nemaju vremena.

Umesto toga, delim savete kako biti profesionalni bokser. Dobra ishrana je ključna, razume se, kao i program svakodnevnih vežbi. Obrati pažnju na rad nogu, one će te izvući iz nevolje. Idi u salu za vežbanje svakodnevno – svakog dana kad si budan i sposoban da staneš na noge. Iskoristi svaku priliku da pogledaš dobru profesionalnu borbu. Zapravo, gledaj što više mečeva, jer ponešto možeš naučiti čak i od boksera koji greše. Ne slušaj ih šta govore, gledaj šta rade. I ne zaboravi na ishranu, vežbanje i trčanje.

Razumete? E pa, pisac se postaje otprilike isto tako, samo što nije reč o boksu.

Ne može biti jednostavnije.

Bruerov mali

Predgovor milenijumskom izdanju
Bruerovog rečnika fraza i folklora, 1999.

Valjda svi imamo nekakvo merilo uspeha. Moje merilo jeste što su me zamolili da ovo napišem. Nekako sam time postigao pun krug. Danas imam čitave police pune novih i starih izdanja Bruera, koja sam nabavio nakon onog prvog.

Prečasni Ebenezer Kobam Bruer želeo je ljudima svašta da ispriča; među ostalim delima su mu i Priručnik znanja, Rečnik čuda i Čitalački vodič kroz aluzije, reference, zaplete i priče. Ipak, Rečnik fraza i folklora uvrstio ga je među besmrtnike. Ta knjiga je – no, videćete.

Proverio sam. Moj primerak još stoji tik do rečnika. Sad čitajte dalje.

Bio sam *Bruerov mali*. Prvi put sam u rukama stezao hrbat svog polovnog primerka kad mi je bilo dvanaest godina. Još je u sjajnom stanju, imajući u vidu koliko sam ga rabio.

Za mene, to je bio uvod u mitologiju, drevnu istoriju i još štošta, zato što je *Bruer* knjiga koja se oslanja na serendipitet (vidi stranu 1063). Drugim rečima, možda nećete pronaći to

što ste tražili, ali ćete pronaći tri sasvim neočekivana i verovatno zanimljivija podatka. Pročitati jednu stavku u *Brueru*, to je kao da pojedete jedan kikiriki. Gotovo je nemoguće. Postoji još mnogo korisnih knjiga. Ali početak je *Bruer*.

Svejedno, ovu je knjigu teško opisati. Mogli biste je nazvati kompendijumom (tu reč nisam našao u svom prastarom izdanju, ali jesam našao pojam „Komplutenzijska višejezična Biblija“, dakle trud nije bio uzaludan) mitova, legendi, citata, istorijskih stranputica i žargona, ali time ne biste pokrili većinu sadržaja. Bolji opis bi glasio „obrazovanje“ u pravom-pravcatom smislu te reči. *Bruer* je doživeo procvat u doba pre kvizova, kad su ljudi verovali da će se, ukoliko pažljivo budeš gomilao podatke o sitnicama, znanje o onom krupnom razviti samo od sebe, i ti ćeš se uzdići kao osoba.

Za ovo milenijumsko izdanje su osavremenili *Bruera*. Sada unutra možete, pored Atila, naći i Gandalfa (a i zašto da ne?). Izbacili su pojedine dosadnije nimfe i zakučaste, nepoznate pojmove iz klasičnog doba kako bi se napravilo mesta za dodatke jeziku kao što su „bogu iza tregera“ i „sve u šesnaest“. Ako *Bruer* smatra da je nešto zakučasto i nepoznato, to je onda vrhunac zakukuljenosti, i krivo mi je što su ti pojmovi nestali; ipak, ozbiljan bruerovac se može nadati da ćemo jednog dana ubediti *Kasel* da objavi „istorijsko“ izdanje kako se taj dar-mar mitova i legendi ne bi zauvek izgubio.

Ipak, današnjica će sutra biti prošlost. Jednog dana će onu četvoricu čupavaca iz Liverpula (pitajte tatu) snaći ista sudbina kao... pa, nešto za šta više nikog nije briga. Imajući u vidu koliko promene brzo nastupaju, već su na dobrom putu. Poučno je posmatrati ih kako zauzimaju mesto pored starih rimskih senatora i mitološke faune i gledati kako se